

УДК 631.452(477)(430)

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ЗАХОДІВ ПО ВІДНОВЛЕННЮ РОДЮЧОСТІ ҐРУНТІВ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ

І. І. Турчик

студентка 5 курсу, група АХГ – 51, навчально – науковий інститут агроєкології та землеустрою

Науковий керівник – к.с.-г.н., доцент О. О. Олійник

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

В статті проводиться порівняння державної підтримки заходів по відновленню родючості ґрунтів в Україні та Німеччині.

Ключові слова: законодавство, земельні ресурси, родючість ґрунтів, фінансування, субсидія.

В статье проводится сравнение государственной поддержки мероприятий по восстановлению плодородия почвы на Украине и в Германии.

Ключевые слова: законодательство, почвенные ресурсы, плодородие почв, финансирование, субсидия.

The article compares the state support measures to restore soil fertility in Ukraine and Germany.

Keywords: legislation, land, soil fertility, funding subsidy, Ukraine, Germany.

В сучасних умовах все більш актуальним є збереження та раціональне використання ґрунтового покриву, як найбільш важливої складової земельних ресурсів. Сучасні технології в аграрному секторі дозволяють створювати високопродуктивні агроценози, активно регулювати умови вирощування сільськогосподарських рослин, суттєво змінюючи умови ґрунтоутворення.

Українським законодавством земельні ресурси визначено як основне національне багатство, що перебуває під особливою охороною держави. Основні положення про охорону земель в Україні регламентуються Земельним кодексом України (2001 р.), Законом України "Про охорону земель" (2003 р.), Законом України "Про державний контроль за використанням та охороною земель" (2003 р.), Постановами Кабінету Міністрів України та іншими нормативно-правовими актами.

Земельним кодексом України встановлені нормативи у галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів:

- 1) оптимального співвідношення земельних угідь;
- 2) якісного стану ґрунтів;
- 3) гранично допустимого забруднення ґрунтів;
- 4) показники деградації земель та ґрунтів.

Закон України «Про охорону земель» чітко регламентує основні напрямки охорони земель при здійсненні різноманітних видів господарської діяльності (здійсненні меліорації, веденні лісового та водного господарства, спорудженні та експлуатації лінійних інженерних споруд, веденні містобудівної діяльності тощо). Також законом передбачено основні засади фінансування заходів охорони земель і ґрунтів за рахунок Державного та місцевого бюджетів, коштів землевласників і землекористувачів.

Багато розвинених країн світу (США, Німеччина, Нідерланди, Канада) усвідомили важливість охорони родючості ґрунтів і законодавчо закріпили цілу систему, спрямовану на їх збереження. Цікавим є досвід роботи системи охорони родючості ґрунтів на державному рівні у Федеративній Республіці Німеччина. Сільські райони ФРН охоплюють 80% території і близько 40% населення проживає в цих районах. Більше 53% загальної території цієї країни використовуються в якості сільгоспугідь (19,1 млн. га). З них близько 50% (9,4 млн. га) класифікуються як менш благополучні для вирощування сільгоспкультур. Середня врожайність злакових у гірших за умовами районах становить 50-60, в кращих – 100 ц/га.

Основні положення про охорону земель в Німеччині регламентуються Федеральним законом про охорону ґрунтів від 17 березня 1998 року. Дві головні цілі закону:

–тривале забезпечення функцій ґрунтів (профілактика)

–відновлення функцій ґрунтів (оздоровлення). Передусім вивчення і санація залишкових відходів та шкідливих видозмін ґрунтів

У законодавстві Німеччини охорону ґрунтів розглядають як спільне завдання держави та її громадян. Головними принципами державної політики в області охорони ґрунтів є такі:

– принцип профілактики, який полягає в тому, щоб заздалегідь уникати забруднення ґрунтів;

– принцип «винного», який базується на умові, що усунення забруднення ґрунтів повинен брати на себе той, хто несе відповідальність за його виникнення;

– принцип кооперації, за яким держава здійснює свої цілі в області охорони ґрунтів в узгодженні зі всіма громадськими організаціями і громадянами.

Майже 100 % сільгоспземель Німеччини перебувають у приватній власності. Середня площа землеволодіння приватними особами становить 20 гектарів. Близько 70% таких земель - в оренді, бо вартість землі в Німеччині дуже висока (20-25 тис. євро за 1 га) і купувати її для вирощування сільгосппродукції є не рентабельно і економічно невигідно. Тому рух сільгоспземель на ринку дуже низький. Середній термін дії договору оренди - 12 років, хоча в останні роки відмічається тенденція до скорочення цих строків.

Середній розмір господарств у Німеччині становить 50-60 гектарів. Великими за площею вважаються сімейні ферми, які досягають 400-500 гектарів. Якщо господарство спеціалізується на вирощуванні однієї культури, її розмір може становити лише 5-6 гектарів. Отже, порівняно з Україною, ФРН має переважно дрібні за площею господарства.

З метою здійснення контролю за динамікою родючості ґрунтів систематично проводиться їхнє агрохімічне обстеження, видаються агрохімічні паспорти, де фіксуються початкові та поточні рівні забезпечення поживними речовинами ґрунтів і рівні їхнього забруднення. Відомості агрохімічного паспорта земельної ділянки використовуються при:

- передачі її у власність або користування;

- проведенні грошової оцінки;

- визначенні розмірів плати;

- здійсненні контролю за станом родючості ґрунтів.

Державний контроль за додержанням вимог законодавства про охорону земель у системі центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів здійснює Державна екологічна інспекція та її територіальні органи. Однією з гарантій збереження ґрунтів є здійснення належного фінансування заходів з їх охорони. Відповідно до ст. 55 Закону України “Про охорону земель” фінансування заходів з охорони ґрунтів здійснюється за рахунок Державного бюджету України, місцевих бюджетів, коштів землевласників і землекористувачів та інших джерел, не заборонених законом.

Компенсація за рахунок бюджетних коштів виплачується з розрахунку 500 грн за 1 гектар земель, на яких здійснено заходи з вапнування дуже сильнокислих та сильнокислих ґрунтів. Головним розпорядником бюджетних коштів та відповідальним виконавцем бюджетної програми є Міністерство аграрної політики та продовольства.

Існуюча система управління земельними ресурсами України характеризується багатьма недоліками і перш за все тим, що управління розпорощено між окремими міністерствами і відомствами. Мінагрополітики відповідає за сільгоспугіддя, Держкомітет з лісового господарства – за лісові землі, Держкомітет з водного господарства – за землі водного фонду тощо. Держкомітет України із земельних ресурсів, якому надано великі повноваження з опрацювання раціональної стратегії використання і охорони земельних ресурсів, неодноразово довів свою повну неспроможність ефективно вирішувати ці питання. Явно невдала земельна реформа, витоки якої виходять з Держкомзему, призвела до того, що держава остаточно втратила важелі управління земельними ресурсами і, особливо, їхньою охороною.

Тепер, як ніколи, актуально і доцільно повернутися до створення в країні Державної служби охорони родючості ґрунтів – авторитетного, розгалуженого у вертикальному і горизонтальному напрямках органу, який об'єднав би зусилля різних відомств (перш за все, Держкомзему і Мінагрополітики) для розробки і реалізації принципово нового підходу – сталого (ефективного та ощадливого) землекористування.

Німеччина, як і в цілому Європейський Союз, усвідомлює значення охорони навколишнього середовища і в тому числі ґрунтів. Одним із напрямів Спільної аграрної політики Європейського Союзу є збереження ґрунтів у доброму стані, що зазначено у нормативних документах ЄС. Крім того, ЄС розробило проект Рамкової Ґрунтової Директиви, в якій визначено 8 основних деградаційних процесів ґрунтів: ерозія, кількісне та якісне зменшення органічної речовини, забруднення, ущільнення, втрата біологічного різноманіття, накриття, зсуви та повені. Кожен із них може мати різне поширення - членах ЄС. Наприклад, у Нідерландах це переважно забруднення ґрунтів, у Німеччині — водна ерозія.

У зв'язку з цим на різних рівнях вживаються заходи щодо збереження ґрунтів. У Німеччині це здійснюється двома методами: консультативно-просвітницьким та економічним (субсидування). Ефективними є обидва методи, проте економічний значно переважає.

Консультативно-просвітницьку діяльність серед фермерів щодо необхідності вжиття заходів зі збереження ґрунтів у доброму стані проводять аграрні палати, які є у кожному регіоні Німеччини. Це державні організації, що існують за рахунок коштів, які надходять від плати за землю. Розмір податку на неї становить 20 євро/га.

Слід зауважити, що кошти від сплати за землю на 100 % використовуються для підтримки аграрних палат. Вони проводять безкоштовні консультації, навчання з ефективного господарювання, раціонального використання та охорони ґрунтів. Між аграрними палатами та фермерами налагоджена хороша комунікація, завдяки якій здійснюється інформування про заходи, навчання, нові технології тощо.

Основні заходи з охорони ґрунтів, які пропагують аграрні палати, це дотримання сівозмін, посів покривних і підсівних культур на зимовий період. Проблем із внесенням органічних добрив у Німеччині немає, що пов'язано з розвиненим тваринництвом.

Економічний метод впровадження заходів щодо збереження ґрунтів здійснюється через Спільну аграрну політику (САР) Європейського Союзу. Це система сільськогосподарських субсидій і програм Європейського Союзу, яка поділяється на два стовпи або дві гілки фінансування.

У межах першого стовпа фінансування прямі виплати фермерам (субсидії) здійснюються на 100% з бюджету ЄС. Правовою основою прямих виплат є Регламент Ради (ЄС) № 73/2009 від 19 січня 2009 року, що встановлює загальні правила для схем прямої підтримки фермерів у рамках спільної аграрної політики. Прямими виплатами підтримуються доходи фермерів в обмін на їх дотримання стандартів захисту навколишнього середовища, тварин, безпеку харчових продуктів і зберігання землі в хорошому стані.

Зокрема, німецький фермер, дотримуючись визначених у Регламенті Ради (ЄС) правил, отримує субсидії у розмірі 300 євро на 1 гектар. На рівні законодавства фермери Німеччини не зобов'язані дотримуватися сівозмін, але по факту 90 % дотримуються встановлених правил та отримують субсидії (300 євро/га). За один рік ЄС витрачає майже 4 млрд. євро на прямі виплати для фермерів.

У рамках другого стовпа фінансування субсидій спільне – з бюджету ЄС і країни-члена, правове забезпечення також.

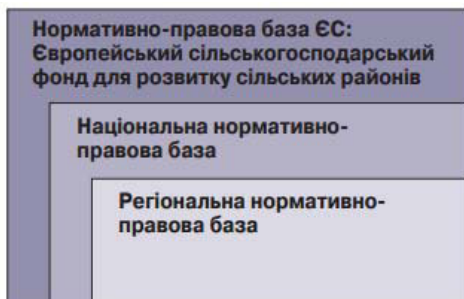

Рисунок. Правові основи діяльності

Враховуючи нормативну базу ЄС, кожна країна-член розробила правила, що регулюють політику розвитку сільських районів на період з 2007 по 2013 роки, а також заходи в галузі політики розпорядження країн-членів та регіонів, викладені в Регламенті Ради (ЄС) №1698/2005. Відповідно до цих правил, політика розвитку сільських районів у Німеччині з 2007 року реалізовується у трьох напрямках:

- підвищення конкурентоспроможності сільського та лісового господарства;
- поліпшення стану навколишнього середовища та сільської місцевості;
- поліпшення якості життя в сільській місцевості та заохочення диверсифікації сільської економіки.

Державні чи регіональні правила ведення сільського господарства відрізняються або мають значно жорсткіші вимоги на відміну від правил в межах першого стовпа. Та, дотримуючись їх, фермер, окрім прямих виплат в межах першого стовпа, отримує додаткові субсидії в рамках другого стовпа. Наприклад, за умови дотримання 5-пільної сівозміни він може розраховувати на субсидію в розмірі 65 євро/га, а при використанні покривних культур – 70.

В нашому суспільстві переважає недостатньо повне і правильне уявлення про ґрунт. Його розглядають винятково як джерело для одержання сільгосппродукції. Про екологічні функції ґрунтів, від яких залежить вміст органічної речовини, водно-сольовий баланс, умови функціонування безлічі організмів, склад повітря, обмін газів між ґрунтом і атмосферою, а в кінцевому підсумку - життя людини, знають недостатньо.

Загальна справа підвищення та збереження родючості ґрунтів виграє тільки тоді, коли до розв'язання цих питань долучаться засоби культури і масової інформації, щоб дати мінімум знань про ґрунт щонайбільшій кількості жителів, підняти в суспільстві рейтинг ґрунту, привернути увагу до необхідності його охорони.

Отже, механізм регулювання в Німеччині питань охорони ґрунтів показує, що економічне стимулювання є достатньо дієвим заходом для ефективної реалізації державної політики у сфері раціонального використання та збереження ґрунтів у доброму стані.

1. <http://buklib.net/books/24065/>. 2. http://geoknigi.com/book_view.php?id=1128. 3. <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-2/doc/6/02.pdf>. 4. <http://a7d.com.ua/plants/9527-ohorona-runtv-dosvd-nmechchini.html>. 5. http://geoknigi.com/book_view.php?id=1128. 6. land.gov.ua/zvitnist/statystyka/107551-zemelnyi-fond-ukrainy-stantom-na-1-sichnia-2014-roku-ta-dynamika-ioho-zmin-v-porivnianni-z-danymy-na-1-sichnia-2013-roku.html. 7. http://geoknigi.com/book_view.php?id=1129. 8. <http://a7d.com.ua/agropoltika/agri-work/2076-oxoroni-runtiv-derzhavnu-pidtrimku.html>